

QUDRAT HIKMAT SHE'RIYATIDA EZGULIK, TABIAT VA
MEHNATSEVARLIK G'OYALARI

Xolyorov Mirzabek Baxtiyor o'g'li

Qarshi xalqaro universiteti

“Filologiya va tillarni o'qitish (o'zbek tili)”

kafedrası o'qituvchisi,

e-pochta:mirzabekxolyorov85@gmail.com *Tel:*+998997416907

ORCID: <https://orcid.org/0009-0007-7434-5502>

O'z: *Ushbu maqolada bolalar shoiri Qudrat Hikmatning “Ertalab”, “Bahor”, “Tog' manzarasi”, “Alisher va kitob” hamda “Mix” she'rlari badiiy jihatdan tahlil qilingan. Unda shoirning tabiat tasviri, bolalarga xos obrazlar yaratish mahorati, kitobxonlikka undovchi fikrlari va mehnatsevarlik g'oyasi yoritilgan. Maqola Qudrat Hikmat ijodining estetik qiymati hamda bolalar tarbiyasidagi o'rni haqida ilmiy xulosalar beradi.*

Kalit so'zlar: *Qudrat Hikmat, bolalar adabiyoti, tabiat tasviri, bahor obrazlari, tog' manzarasi, kitobxonlik, Alisher obrazi, mehnatsevarlik, badiiy tasvir vositalari, she'riyat tahlili, personifikatsiya, epitet, estetik tarbiya, ezgulik g'oyalari, bolalar uchun she'r*

УДК: 821.512.133.09-31

Идеи доброты, природы и трудолюбия в поэзии Кудрата Хикмата

Холёров Мирзабек Бахтиёрович

“Преподаватель кафедры

филологии и преподавания

языков (узбекский литературе)”

Каршинского государственного университета

электронная почта::mirzabekxolyorov85@gmail.com

Тел.:+998997416907

ORCID: <https://orcid.org/0009-0007-7434-5502>

Ру: В данной статье рассматриваются детские стихотворения Кудрата Хикмата: «Утро», «Весна», «Горный пейзаж», «Алишер и книга», «Гвоздь». Анализируется мастерство поэта в изображении природы, создании близких детям образов, пропаганде любви к книге и воспитании таких качеств, как трудолюбие и честность. В статье раскрывается эстетическая ценность творчества Кудрата Хикмата и его роль в нравственном и духовном воспитании детей.

Ключевые слова: Кудрат Хикмат, детская литература, природные образы, весенние мотивы, горный пейзаж, культура чтения, образ Алишера, трудолюбие, поэтические средства, анализ поэзии, олицетворение, эпитеты, эстетическое воспитание, нравственные ценности, детские стихи

UDC: 821.512.133.09-31

Ideas of Kindness, Nature, and Diligence in Qudrat Hikmat's Poetry

Kholyorov Mirzabek Bakhtiyorovich

“Department of Philology and Teaching Languages (Uzbek literature)”

Karshi International University.

email: mirzabekxolyorov85@gmail.com **Tel:** +998997416907

ORCID: <https://orcid.org/0009-0007-7434-5502>

En: This article analyzes Qudrat Hikmat's children's poems such as “Morning,” “Spring,” “Mountain Landscape,” “Alisher and the Book,” and “The Nail.” It explores the poet's mastery in depicting nature, creating child-friendly imagery, encouraging reading habits, and promoting values such as diligence and honesty. The article highlights the aesthetic significance of Qudrat Hikmat's works and their educational importance in shaping children's moral and imaginative development.

Key words: Qudrat Hikmat, children's literature, nature imagery, spring motifs, mountain landscape, reading culture, Alisher character, diligence, poetic devices, poetry analysis, personification, epithets, aesthetic education, moral values, children's poetry

O'zbek bolalar adabiyotining shakllanishi va taraqqiyotida ko'plab ijodkorlarning o'zni beqiyosdir. Shulardan biri Quadrat Hikmat bo'lib, uning bolalar uchun yaratgan asarlari badiiy yetukligi, tarbiyaviy mazmuni va bolalar ruhiyatiga mosligi bilan ajralib turadi. Muallifning asarlarida bolalarning hayoti, orzu-intilishlari, ularning qalb dunyosi, shuningdek, kattalar bilan bo'lgan munosabatlari badiiy ifodasini topgan. Ushbu maqolada Quadrat Hikmat ijodida yaratilgan bolalarga xos obrazlarning badiiy xususiyatlari, ularning tasvirlanish usullari va tarbiyaviy ahamiyati tahlil qilinadi. Quadrat Hikmat bolalar dunyosini chuqur his qilgan adib sifatida tanilgan. Uning ko'plab hikoya va qissalari aynan bolalar uchun yozilgan bo'lib, ularda real hayotiy voqealar, sodda, ammo ta'sirli obrazlar, hazil-mutoyiba bilan bezatilgan sahnalar ko'p uchraydi. Muallif o'z asarlarida bolalarning xarakteri, ularning his-tuyg'ulari, qiziqishlari va o'ziga xos fikrlash tarzini tabiiy va jonli ko'rsatadi. Adibning asarlarida bolalar hayotiga xos soddalik, samimiyat, beg'uborlik yetakchi o'rin tutadi.

Shoirning "Ertalab", "Bahor", "Tog' manzarasi", "Alisher va kitob", "Mix" kabi she'rlari o'zbek bolalar poeziyasining eng nafis namunalari sirasiga kiradi. Ushbu maqolada shoir she'riyati obrazlar tizimi, badiiy tasvir vositalari, mavzu va g'oya yoritilishi nuqtai nazaridan tahlil qilinadi.

"Ertalab" she'ri

Osmon tiniq, zangori,
Beg'ubor aft-angori.
Yarqirab nur anhuri,
Oftob chiqdi olamga.
- Assalom! - der Yer pastda,
- Assalom! - der el asta.
- Qancha orzu-havasda
- Oftob chiqdi olamga.
- Dovon oshib shod-xandon,
Xursand bo'lib u chandon,
Yashasin deb har bir jon,
Oftob chiqdi olamga.

“Ertalab” she’rida tabiat uyg‘onishi va quvonch obrazlari

Qudrat Hikmatning “Ertalab” she’rida tong manzarasi yorqin ranglarda tasvirlanadi. Shoir “oftob chiqdi olamga” misrasi orqali kunning boshlanishi bilan bog‘liq quvonch, umid va ezgulikni bolalarga yetkazadi. She’rda antropomorfizm — ya’ni, tabiat unsurlariga odamga xos xususiyatlar berish keng qo‘llanadi. Oftob elga salom berishi, yerdagi jonlarning xursand bo‘lishi bolalarda tasavvur dunyosini boyitadi, ertalabki hayotiylikni his etishga undaydi. She’rda harakat, uyg‘onish, yangilanish obrazlari ustuvor bo‘lib, bu bolalar ruhiyatiga mos ravishda quvnoq ohangda berilgan.

“Bahor” she’ri

Uchib yurar mayin shamollar,
Yelpib-yelpib anhor yuzini.
Qirg‘oqlarda soyabon tollar
Oyna-suvda ko‘rar o‘zini.
Tong yellari o‘ynoqlab sekin,
Jiydazorga kirib yo‘qolar.
Maysa o‘tlar tebranib sekin,
Orqasidan kuzatib qolar.
Chumchuqlarning og‘zida cho‘p-xas,
In qo‘yishar tutlar ustiga.
Ko‘kni quchgan teraklar tinmas,
Oro berar kulrang po‘stiga.
Bedapoya, yam-yashil o‘tloq,
Chinorlarda qushlar chug‘urlar,
Ko‘klam ko‘rkin ko‘rdingmi, o‘rtoq,
Chamanzordek hammayoq gullar.

“Bahor” she’rida ko‘klamning poetik manzarasi. Shoirning “Bahor” she’ri tabiatning eng go‘zal fasli bo‘lgan ko‘klamni madh etadi. Unda shamol, anhor, tollar, qushlar, daraxtlar, o‘tloqlar kabi tabiat unsurlari jonlanib, musiqiy ohang kasb etadi. She’rning deyarli har bir bandida mayin harakat, yumshoq tasvir, sezgirlik

ustuvor: shamol mayin uchadi, tong yeli o‘ynaydi, maysa o‘ti tebranadi, qushlar in qiladi. Bularning barchasi bolalarga tabiatni ko‘rish, sevish, tushunish madaniyatini singdiradi. “Bahor” she’rida epitetlar (“mayin shamol”, “yam-yashil o‘tloq”), personifikatsiyalar va jonli ritm asosiy badiiy vositalar sifatida qo‘llangan. U tabiatning uyg‘onish jarayonini bolalar tasavvuriga yaqin, oson qabul qilinadigan shaklda ochib beradi.

“Tog‘ manzarasi” she’ri

Go‘yo ko‘kka ustun tog‘,
Kiygan suvsar, oq qalpoq.
Cho‘qqilari o‘rkachdek,
Tosh gavdasi keng, yalpoq.
Ko‘ksin bezar alvon gul,
Kifti archa - to‘nlari.
Sho‘x qo‘shiqlar aytadi
Shalola - fontanlari.
Har xarsangi ming botmon,
O‘rtasida nil hovuz.
Butalarning tagiga
In qo‘yishgan g‘oz, tovus.
O‘tzorlarda chiyovlar
Qirg‘ovul-u tustovuq.
Ba‘zan quyosh yilt etar,
Ba‘zan tushar tez sovuq.
Chodir - uyni ivitib,
Savalaydi sel, jala,
Hurkib kiyik, jayronlar
Qochishar gala-gala.

“Tog‘ manzarasi” she’rida yirik tabiat manzaralari tasviri ustuvor. Tog‘lar “ko‘kka ustun” sifatida berilib, shoir ularga “suvsar oq qalpoq” kabi o‘ziga xos tasvirlarni yuklaydi. Bu she’rning asosiy xususiyati — tasvirlarning keng

qamrovliligi va kattalikni ifodalashidir. Shoir tog‘ni kichik kuzatuvchi bola ko‘zidan emas, balki ulug‘vorlikni his qila oladigan idrok orqali beradi. Buning o‘zi bolalarning tasavvurini kengaytiradi, ularni tabiatning muazzamligiga e’tiborli bo‘lishga undaydi. She’rda qushlar, g‘oz-tovuslar, kiyik-jayronlar, shalolalar, sel-jalalar kabi tabiiy unsurlar ham jonli harakatda tasvirlanib, bolalarda tabiatga mehr uyg‘otadi.

“Alisher va kitob” she’ri

Kitobga o‘ch o‘g‘ilcham,
Oltin topgan singari,
Chiqsa yangi bir asar
O‘qir mendan ilgari.

Mayli, bo‘lsin hikoya
Yoki to‘rt yo‘l quvnoq she’r.
Ayvonchada muk tushib,
Sharillatar Alisher.

Qosh qorayib ketkuncha
Qo‘ldan tushmas kitobi.
Unga yoqqan she’rlarning
Hozircha yo‘q hisobi.

Olimdek serharakat,
Ishlar puxta berilib.
Uncha-buncha yoshlardek
Oshib ketmas kerilib.

Turna qator savolga
Soldat kabi doim shay.

Hozirjavob bo'lmadi,
Shuncha kitob o'qimay.

Qudrat Hikmatning eng tarbiyaviy ahamiyatga ega she'rlaridan biri —
“Alisher va kitob” asari bo'lib, unda kitobsevar o'g'ilcha obrazi yaratilgan. Alisher — serharakat, izlanuvchan, har bir yangi asardan quvonadigan, bilishga chanqoq bola sifatida tasvirlanadi. She'rda “Oltin topgan singari”, “Sharillatar Alisher”, “Qo'ldan tushmas kitobi” kabi misralar orqali bola ruhiyatiga mos quvnoq ohang yaratiladi.

Mazkur she'r bolalarda:

- kitobga mehr,
 - o'qish madaniyatini shakllantirish,
 - izlanish va bilimga qiziqish uyg'otish
- kabi fazilatlarni tarbiyalaydi.

Bu jihatdan she'rning ma'naviy, tarbiyaviy ahamiyati nihoyatda katta.

“Mix” she'ri

Qalpoq kiygan askarga
O'xshaydi mix polvon ham.
Birikadi u bilan
Eshig-u rom, narvon ham.
U bor uylar saranjom.
Havas qilar har asbob.
Ko'rinishdan kamsuqum,
Ro'zg'or uchun qulay, bop.
Maxsus katak qutida
Saqlashadi tejalab.
Qurilishda ustalar
Ishlatishar rejalab.
Goh yanglishib ko'p joyga
Qoqib ayb qilishsa,

Qalpog‘ini qiyshaytib,
Uni mayib qilishsa,
Norozilik bildirib,
Mix qoladi qayrilib.
Deraza ham o‘rnashmas
Kesakidan ayrilib.
Ko‘rsa o‘yinqaroqlar
Tepib, sochib ketadi.
Ko‘zim tushsa nogahon
Jonim achib ketadi.
Turli-tuman buyumning
Pay tomiri o‘shadir.
Bo‘lak-bo‘lak yog‘ochni
Bir-biriga qo‘shadir.
Bir istagim bor, uka,
Mixday to‘g‘ri, o‘tkir bo‘l.
Hurmat qilib do‘stlaring
Shunda senga berar qo‘l

Shoirning “Mix” she’ri bolalar uchun juda o‘ziga xos falsafiy mazmunga ega bo‘lib, u oddiy buyum — mix tasviridan yuksak ma’naviy g‘oya yaratadi. Mix — kichik, sodda, ammo uy-ro‘zg‘or uchun muhim buyum sifatida ko‘rsatiladi.

She’rda mix:

- mehnat ramzi,
- tartib-intizom ramzi,
- rostgo‘ylik mezoni sifatida talqin qilinadi.

Shoir bola qalbiga “mixday to‘g‘ri, o‘tkir bo‘l” degan chaqiriq bilan halol, pok, qat’iyatli bo‘lish g‘oyasini singdiradi.

Xulosa

Qudrat Hikmat bolalar adabiyotiga beqiyos hissa qo‘shgan shoirlardan biridir. Uning she’rlari:

- tabiat tasviri,
 - mehnat va ezgulik targ'ibi,
 - kitobga mehr,
 - yuksak ma'naviy fazilatlar
- singari mavzularni o'zida mujassam etadi.

Shoirning bolalarga mo'ljallangan she'riyati o'qilishi oson, mazmuni boy, badiiy tasvir vositalariga boy bo'lib, bolalar tafakkurini boyitish, tasavvurini kengaytirish va ma'naviy dunyosini shakllantirishda muhim o'rin tutadi.

Ushbu maqolada tahlil qilingan she'rlar Qudrat Hikmat ijodining yetuk namunalaridan bo'lib, ular bolalarga dunyoni idrok etish, ezgulikni tanish, tabiatni sevish va kitobga oshno bo'lish tuyg'ularini beradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Qudrat Hikmat (1925-1968)- Ziyo uz.com.
2. Qudrat Hikmat - Arboblar.uz.
3. Qudrat Hikmatning badiiy mahorati - arxiv.uz.
4. Bolalar adabiyoti - Samarqand Davlat universiteti kutubxonasi.
5. Qudrat Hikmat- yoshlik jurnali.uz
6. Rahimova G. Ona tili va adabiyot (bolalar adabiyoti). O'quv qo'llanma. – Samarqand: SamDU nashri. 303-b